

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Barbary Kornackiej sporządzona w związku z przewodem o nadanie stopnia doktora sztuki w dyscyplinie artystycznej dyrygentura, wszczętym dnia 22.01.2018 roku przez Radę Wydziału Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej, Muzyki Kościelnej, Rytmiki i Tańca Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie

Zleceniodawca recenzji

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie, Wydział Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej, Muzyki Kościelnej, Rytmiki i Tańca, pismo z dnia 07.06.2021 roku.

Podstawa prawna

Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 roku poz. 1789), Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 roku (Dz.U. z 2018 roku poz. 261) w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora oraz art. 179 ust 1 i 3 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 30 sierpnia 2018 r. poz. 1669).

Opinia dotycząca dokumentacji

Przedstawiona przez Kandydatkę dokumentacja została sporządzona prawidłowo, przejrzysto i z zachowaniem właściwego układu dokumentów. Zawiera udokumentowane osiągnięcia działalności doktorantki i spełnia wymogi ustawy.

OCENA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Rozprawa doktorska mgr Barbary Kornackiej, której promotorem jest dr hab. Anna Moniuszko z Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie to dzieło artystyczne w formie koncertu zarejestrowane elektronicznie na płycie DVD, który miał miejsce 02.06.2018 roku w Auli Magna Pałacu Branickich w Białymstoku oraz niezwykle starannie przygotowana rozprawa teoretyczna będąca opisem dzieła artystycznego zatytułowana „*Villancico jako przykład świeckiej muzyki renesansowej krajów Półwyspu Iberyjskiego w aspekcie współczesnej praktyki wykonawczej*”

Rozprawa teoretyczna pracy doktorskiej składa się z II części:

Część I Powstanie i rozwój *villancico* – rys historyczny

Rozdział 1. Półwysep Iberyjski – charakterystyka środowiska kształtowania się *villancico*

Rozdział 2. Rozwój muzyki świeckiej w czołowych ośrodkach europejskich i jej wpływ na muzykę Półwyspu Iberyjskiego

Rozdział 3. *Villancico*

Część II *Villancico* – zagadnienia wykonawcze

Rozdział 1. Współczesne dostępne źródła i edycje villancicos. Dobór repertuaru koncertowego

Rozdział 2. Aparat wykonawczy

Rozdział 3. Zagadnienia związane z dawną praktyką wykonawczą

Należy dodać, iż w skład każdego rozdziału wchodzi jeszcze podrozdziały. Całość uzupełnia wprowadzenie, zakończenie, spis przykładów, spis ilustracji, bardzo obszerna bibliografia w języku polskim, angielskim i hiszpańskim, w skład której wchodzi pozycje zwarte (60), artykuły (45), wydawnictwa nutowe (transkrypcje) z komentarzem(15), omówienia do płyt CD (2), źródła i strony internetowe (17), podsumowanie w języku angielskim i płyta DVD zawierająca nagranie koncertu przewodowego. Niestety, nie dołączono partytur utworów wykorzystanych podczas koncertu przewodowego. Szkoda!

Jak wcześniej wspomniałem zarówno rozprawa teoretyczna jak i zapis dzieła artystycznego został przygotowany bardzo starannie, drobiazgowo, skrupulatnie co świadczy o znajomości doktorantki wymagań stawianym przy rozprawie doktorskiej w dziedzinie sztuki.

W rozdziale pierwszym Części I, składającym się z trzech podrozdziałów, autorka przedstawiła tło historyczno-kulturowe Półwyspu Iberyjskiego poczynając od III wieku p.n.e. aż do połowy XVII w n.e. Szczegółowo opisuje kulturę Półwyspu Iberyjskiego w epoce średniowiecznej, wzajemne przenikanie wpływów trzech kultur: chrześcijańskiej, żydowskiej i arabskiej, które, jak się uważa, ukształtowały hiszpańską tożsamość narodową (str.13). W rozdziale tym (podrozdział 1.3.) autorka zawarła także informacje dotyczące recepcji kultury renesansu na Półwysep Iberyjski w kontekście historycznym i uwarunkowań religijnych (m.in.: triumf chrześcijaństwa nad muzułmaństwem - zdobycie przez chrześcijan ostatniego terytorium muzułmańskiego – Grenady i rozpoczęcie intensywnego nawracania tamtejszych muzułmanów). Odnosi się do okresu od początku XVI wieku aż do połowy XVII wieku zwanego Złotym Wiekiem, (*singlo de oro*), do czasu największych osiągnięć i rozwoju w dziedzinie kultury i sztuki na Półwyspie Iberyjskim. Jak zauważa doktorantka „*był to okres, kiedy świeckie villancicos osiągnęło swój największy rozwój, by w kolejnych latach zaniknąć na korzyść intensywnego rozwoju formy religijnej*” (str.19)

Rozdział drugi I części rozprawy to ukazanie jaki wpływ pieśni świeckie rozwijające się we Włoszech, Francji, Niderlandach miały na muzykę iberyjską, jak w czasach średniowiecza i renesansu ośrodki europejskie, a szczególnie włoskie (Neapol, Rzym, Wenecja) oddziaływały na muzykę świecką Półwyspu Iberyjskiego – villancicos i formy *ensalados*. W kolejnym, trzecim rozdziale, doktorantka bardzo szczegółowo omawia genezę i rozwój gatunku villancicos, poczynając od prostego ludowego przyspiewu, do religijnej, olichoralnej formy wokalne - instrumentalnej, w niektórych swych aspektach przypominającej koncert wokalny bądź kantatę. Poruszone tu zostały kwestie budowy formalnej, faktury muzycznej oraz warstwy literackiej i językowej, jak również szerokiej tematyki tej formy. Została również scharakteryzowana obecność villancicos w renesansowych manuskryptach

i pierwodrukach oraz popularność tych pieśni w twórczości hiszpańskich i portugalskich kompozytorów epoki renesansu.

Część I rozprawy to część historiograficzna, natomiast II część to w głównej mierze, w ujęciu bardzo szerokim, zagadnienia wykonawcze dotyczące współczesnego wykonawstwa villancicos: od wyboru określonej edycji repertuaru (rozdział 1.), zagadnienia związane z doborem odpowiedniego aparatu wykonawczego biorąc pod uwagę uwarunkowania o charakterze historycznym a także współczesne badania muzykologiczne (rozdział 2.). Doktorantka opisuje tu kwestie związane z wielkością obsady wokalne i także rodzajem użytych głosów podczas koncertu przewodowego w kontekście uwarunkowań akustycznych pomieszczenia koncertowego (Aula Magna Pałacu Branickich w Białymstoku o barokowej architekturze). Przedstwia dawne instrumentarium wykorzystywane w muzyce świeckiej okresu średniowiecza i renesansu, opisuje jakie instrumentarium i uzasadnia dlaczego akurat takie zostało użyte podczas koncertu przewodowego. W rozdziale 3. doktorantka ukazuje zagadnienia związane z dawną praktyką wykonawczą pod kątem elementów muzycznych: tampa, metrum i systemu metrycznego, dynamiki, frazowania i artykulacji a także wysokości dźwięku, jego alteracjami oraz transpozycji. Szczególnej uwadze autorka poświęca improwizacji i ornamentyce – elementom niezbędnym w dawnej praktyce wykonawczej. Należy podkreślić, iż wszystkie powyższe elementy zostały opisane bardzo wyczerpująco. Emisja głosu, dawne techniki wokalne a także trudności techniczne zespołowej emisji głosu u współczesnych śpiewaków wykonujących muzykę dawną opisane są w podrozdziale 3.2.

Została również uwzględniona prawidłowa wymowa oraz akcentacja tekstów poetyckich w dawnych „iberyjskich” językach i dialektach (podrozdział 3.4.).

Rozprawa teoretyczna jest obszernym, wnikliwym opracowaniem, w którym doktorantka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w dziedzinie sztuki muzycznej a także umiejętnością prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej. Ideą główną, przyświecającą pisaniu pracy było przybliżenie współczesnemu wykonawcy formy *villancicos* ukazanej na przestrzeni wieków, od czasów średniowiecza do XIX wieku. Autorka przedstawia problematykę, z jaką wiąże się realizacja tego gatunku muzycznego w kontekście ówczesnej muzyki hiszpańskiej, wpływów kultury muzułmańskiej, żydowskiej i chrześcijańskiej na tę muzykę. Dokonuje charakterystyki tego gatunku muzycznego w świetle związków słowno-muzycznych oraz ówczesnej praktyki wykonawczej. Wynikiem analizy specjalistycznych źródeł naukowych poruszających omawianą tematykę zarówno w kontekście teorii kompozycji, stylistyki, jak również dawnych technik śpiewu i gry są bardzo trafne sugestie dotyczące praktyki wykonawczej.

Należy również podkreślić, iż w literaturze polskiej nie znajdziemy zbyt dużo publikacji poświęconych problematyce renesansowych pieśni Półwyspu Iberyjskiego i tym bardziej warto docenić doktorantkę, że wyszukała w literaturze obcej, głównie hiszpańskiej i angielskiej, wartościowe pozycje książkowe, odniosła się do nich i wykorzystwała w swojej rozprawie teoretycznej.

Celem pracy, wg autorki jest „...*próba uzupełnienia i usystematyzowania wiedzy o jednej z rodzimych form Półwyspu Iberyjskiego - villancico. (Doktorantka) przybliżyła i analizuje zagadnienia związane z tym gatunkiem pieśni, biorąc pod uwagę jego specyfikę i różnorodność odmian. Porusza również tematykę z zakresu historycznej praktyki*

wykonawczej, jako że próba odnalezienia wiernego epoce kształtu dźwiękowego villancicos stanowi nieraz niemałe wyzwanie dla współczesnego wykonawcy”.

Poprzez wnikliwe zbadanie tematu cel pracy został osiągnięty.

Reasumując,

rozprawa teoretyczna zatytułowana „*Villancico* jako przykład świeckiej muzyki renesansowej krajów Półwyspu Iberyjskiego w aspekcie współczesnej praktyki wykonawczej” to bardzo precyzyjne opracowanie teoretyczne będące opisem dzieła, w którym doktorantka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w dziedzinie sztuki muzycznej a także umiejętnością prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej.

Trzeba jeszcze podkreślić, że praca jest też bardzo dobrze opracowana pod względem redakcyjnym i merytorycznym. Dodatkowo dysertację cechuje konsekwencja w przekazie myśli wyrażonej przystępnym językiem, co dodatkowo świadczy o dogłębnej znajomości tematu i umiejętności „posługiwania się piórem” w pracy naukowej. To wszystko stanowi wreszcie, że opis dzieła artystycznego Pani mgr Barbary Kornackiej jest mocną częścią jej pracy doktorskiej i oceniam ją bardzo wysoko.

Dzieło artystyczne to koncert, który odbył się w dniu 02. 06. 2018 r. w Auli Magna Pałacu Branickich w Białymstoku. Tytuł koncertu to: „*Białostocka Iberiada. Renesansowa muzyka świecka Półwyspu Iberyjskiego*”. Niestety autor recenzji nie miał możliwości uczestniczenia w koncercie osobiście, co uniemożliwiło przeżycie wydarzenia na żywo. Nagranie DVD załączone do dokumentacji jest materiałem o dość dobrej jakości brzmienia, niemniej pozostawia pewien niedosyt. Niestety, nagranie dość „głuche”, brakuje w nim przejrzystego, klarownego brzmienia! Jestem przekonany, że odbiór „na żywo” dostarczyłby recenzentowi więcej wrażeń artystycznych!

Na program koncertu złożyło się 12 renesansowych utworów kompozytorów hiszpańskich, którzy w swoich kompozycjach oparli się na motywach tradycyjnej muzyki Półwyspu Iberyjskiego z okresu renesansu:

1. Anonim (Cancionero de Palacio) – Tres morillas
2. Juan del Encina – Cucu, cucu
3. Juan del Encina – Fata la parte
4. Juan Vesquez – Con que la lavare
5. Bartomeu Carceres/Mateo Flecha el Viejo – Falalalan falalalera
6. Anonim XVI w. (Cancionero de Palacio) – Dindirín, dindirín
7. Juan del Encina – Ay que non hay
8. Anonim XVI w. (Cancionero de Palacio) – Pase el agoa
9. Anonim XVI w. (Cancionero de Palacio) - Muchos van d'amor heridos
10. Anonim (Cancionero de Elvas) – Se do mal que me quereis
11. Francisco de Guerrero – Ojos garcos ha la nina
12. Mateo Flecha el Viejo – El Jubilate

Co należy zauważyć, utwory zaprezentowane podczas koncertu, są doskonałym przykładem połączenia tekstu z warstwą muzyczną i w sposób czytelny przekazują treści świeckie, które są nadrzędne w tej muzyce (muzyka podporządkowana jest tekstowi), i pomimo, że teksty

wywodziły się z poezji ludowej, w której odnajdziemy „echa arabsko-andaluzyjskiej poezji miłosnej” i stosowano w nich swobodny, potoczny język, to jest to zgodne z twierdzeniem Juana Diaz Rengifo, który określił villancico jako „...rodzaj poezji przeznaczony wyłącznie do śpiewania” (str. 60).

Wykonawcy koncertu to:

- Zespół Wokalny „Esperimento”, z którym doktorantka realizuje repertuar muzyki dawnej, a szczególnie renesansowej,
- 6-cio osobowy Zespół instrumentów dawnych „Ars Nova” na co dzień pracujący pod kierownictwem artystycznym p. Krzysztofa Owczynika.

Całość przygotowała i poprowadziła mgr Barbara Kornacka, natomiast słowem i tłumaczeniem na język polski każdego utworu opatrzyła Jolanta Rynkowska.

Chciałbym zaznaczyć, iż rezultat artystyczny koncertu był bardzo pozytywny, adekwatny do poziomu zespołów wykonujących program koncertowy: Zespołu Wokalnego „Esperimento, który w koncercie przewodowym – co jest bardzo uzasadnione w renesansowej praktyce wykonawczej - wystąpił w składzie 13 osobowym: cztery sopran, cztery alty, trzy tenory i dwa basy oraz Zespołu „Ars Nova”, który w wykonaniu koncertowym wykorzystał: dwie viole da gamba, renesansowy puzon wąskomenzurowy, gitarę renesansową, skrzypce renesansowe, flety proste, krumhorney a także instrumenty perkusyjne: dwa rodzaje bębnów, dzwoneczki i kastaniety.

Zespół Wokalny „Esperimento” radził sobie bardzo sprawnie z fakturą wykonywanych utworów. Wykazał się dużą dyscypliną rytmiczną i artykulacyjną, zachowując spójność obrazu dźwiękowego utworów i zrozumiałość tekstu w języku „iberyjskim”. Można się tylko domyślać ile wysiłku i starań ze strony dyrygentki wymagały przygotowania i realizacja tego dość specyficznego programu koncertu przewodowego z bardzo młodymi wykonawcami.

Jak wcześniej zaznaczyłem, utwory składające się na program koncertu przewodowego to 12 kompozycji reprezentujących formę villancicos okresu renesansu. Doktorantka, prezentując te niewielkie formy wokalne i wokalno-instrumentalne, myślę, chciała ukazać szerokie spektrum możliwości włączania muzyki dawnej do repertuaru zespołów wokalnych, a nawet młodzieżowych zespołów wokalnych. Poza tym, dostosowując program do możliwości wykonawczych i percepcyjnych zespołów biorących udział w koncercie, pragnęła również przedstawić publiczności muzykę sprzed wieków jako ciągle aktualną, atrakcyjną i przemawiającą do człowieka XXI wieku.

Jestem przekonany, że praca nad przygotowaniem koncertu – dzieła artystycznego była dla doktorantki bardzo inspirująca i przyniosła Jej wiele satysfakcji. Myślę, że autorka ma świadomość, że prezentacja nie była wolna od niedoskonałości wykonawczych (ot chociażby błędy intonacyjne w grupie basowej w utworach a cappella np. *Con que la lavare*, czy też brak precyzji rytmicznej i lekkości w *Falalalan, falalarera*). Jednak widząc zaangażowanie wszystkich wykonawców podczas koncertu, umacniam się w przekonaniu istotnych wartościach edukacyjnych, poznawczych i artystycznych jakie niesie ze sobą wprowadzanie do repertuaru zespołów wokalnych muzyki średniowiecza i renesansu.

Dlatego, nie dokonując bardzo szczegółowej analizy wykonania poszczególnych utworów zaprezentowanych podczas koncertu stwierdzam, iż:

- Miejsce koncertu - Sala o dobrej akustyce, klimatyczna, o pięknym wystroju (miałem przyjemność w latach wcześniejszych, być słuchaczem koncertu w tej sali). Sala idealnie pasująca do programu koncertu i jak można zauważyć na nagraniu DVD, była wypełniona licznie zgromadzoną publicznością.

- Zespół Wokalny „Esperimento” (ubrany w stroje z epoki), był bardzo dobrze przygotowany, śpiewał z dużą swobodą, zaprezentował wyrównane, klarowne brzmienie. Miało się wrażenie, że zespół jest świadom swojej wartości, program ma znakomicie opanowany i jest chęć popisania się (w pozytywnym tego słowa znaczeniu) przed zgromadzoną publicznością (bardzo ładne wykonanie *Dindirin, dindirin* z lekkością i zwiewnością charakterystyczną dla francuskiej chanson, a przy tym nutką smutku i nostalgii). Dobra, bez przerysowań dykcja w języku „iberyjskie dialekty”, w którym jest mnóstwo pułapek językowych. Bardzo dobra interpretacja, zgodna z opisem zawartym w części opisowej, ładne frazowanie stosowne do stylu wykonawczego epoki renesansu, dobra dynamika, z dobrze atakowanym dźwiękiem, bez krzyku i przerysowań - to zdecydowane pozytywy zespołu wokalnego, przypomnę, składającego się z bardzo młodych śpiewaków,

- bardzo dobrze grał i współdziałał z Zespołem Wokalnym „Esperimento” Zespół instrumentów dawnych „Ars Nova”, który zgodnie z założeniami przedstawionymi w pracy, pełnił rolę dyskretnego akompaniatora, a momentami, w partiach typowo instrumentalnych, zespołu koncertującego np. *Se do mal que me quereis, Ojos garcos ha la nina*.

- słowa uznania dla kierownika zespołu „Ars Nova” p. Krzysztofa Owczynika – za stylowe przygotowanie partii instrumentalnych zespołu, a szczególnie za ornamentykę i improwizację, jakże niezbędną w dawnej praktyce wykonawczej np. *Tres morrillas* gdzie usłyszeliśmy popis duetu violi da gamba i skrzypiec.

- dzięki połączeniu zespołu wokalnego i instrumentalnego wykorzystano i uzyskano wiele efektów kolorystycznych i brzmieniowych,

- Generalnie koncert przewodowy wywarł na mnie pozytywne wrażenie. Barbara Kornacka, jako dyrygent, wykazała duże doświadczenie i dojrzałość artystyczną. Całość poprowadziła z całkowitą swobodą, łatwością i skutecznością artystyczną. Dyrygowała generalnie gestem sugestywnym i precyzyjnym adekwatnym do charakteru i stylu kompozycji, niemniej czasami zbyt przerysowanym (np. *Cucu, cucu*). Podczas koncertu miała bardzo dobry kontakt z całym prowadzonym przez siebie aparatem wykonawczym. Wykazała się bardzo dobrą znajomością formy, stylu muzycznego, a wyrazem tego była trafna, stojąca na wysokim poziomie wykonawczym, interpretacja utworów przedstawionych podczas koncertu przewodowego. Kompozycje zostały wykonane zgodnie z założeniami przedstawionymi w rozprawie teoretycznej,

Podsumowując, należy stwierdzić, iż dyrygent odniósł sukces artystyczny, co też doceniła publiczność, która po koncercie zgotowała wykonawcom długotrwałe owacje.

Cele, jakie sobie doktorantka założyła przystępując do przygotowania koncertu przewodowego zostały osiągnięte. Pani mgr Barbara Kornacka przybliżyła potencjalnym dyrygentom zainteresowanym wykonawstwem muzyki z gatunku villancico zagadnienia z jakimi mogą się spotkać decydując się na pracę nad utworami tego rodzaju, a także

przedstawiła sugestie, propozycje rozwiązań problemów wykonawczych mogących się pojawiać podczas przygotowań do wykonań koncertowych.

Konkluzja

Reasumując, należy uznać, iż przedstawiona praca doktorska w postaci koncertu stojącego na wysokim poziomie wykonawczym, a także twórczego i naukowego ujęcia problemu w rozprawie pisemnej pt. „*Villancico* jako przykład świeckiej muzyki renesansowej krajów Półwyspu Iberyjskiego w aspekcie współczesnej praktyki wykonawczej”, w której mgr Barbara Kornacka w sposób wyczerpujący, wykazując się bogatą, teoretyczną wiedzą, dokonała opisu dzieła artystycznego, nosi cechy oryginalności i nowatorstwa i stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny artystycznej dyrygentura.

Biorąc powyższe, stwierdzam, iż praca doktorska spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789). i tym samym wnoszę o przyznanie mgr Barbarze Kornackiej stopnia doktora sztuki w dziedzinie sztuki muzycznej w dyscyplinie artystycznej dyrygentura.

Benedykt Błoński

Prof. dr hab. szt. Benedykt Błoński

(recenzent)